

RECENZE | ZPRÁVY

RECENZE | ZPRÁVY

Masaryk a Slovensko bez dôrazu na detail

ROMAN HOLEC

RYCHLÍK, Jan – VAŠEK, Richard – LACKO, Miroslav (eds.): *Korespondence. T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (1918 – 1937)*. Praha 2019, 492 strán.

Každú pramennú edíciu treba v dnešných komerčne nastavených spoločenských podmienkach privítať. Ak má navyše vysoko nastavené parametre edičnej politiky, a to býva v prípade edícií Masarykovho ústavu pravidlom, je radosť dvojnásobná. A nakoniec, ak je pramenná edícia pokračovaním a dokončením už začatého projektu s presahom i do slovenského spoločensko-historického priestoru, treba pochváliť koncepciu a program ústavu, ako aj odhodlanie editorov, ktorí sa museli tradične popasovať s neľahkými výzvami.

O význame korespondencie T. G. Masaryka ako prezidenta republiky a politických a spoločenských predstaviteľov, ako aj súkromných osôb a inštitúcií na Slovensku, nikto nepochybuje. Korešpondencia v celkovom počte 279 položiek z obdobia 1918 – 1937 odráža atmosféru v štáte, jeho problémy, politické, hospodárske, sociálne, ideové, jazykové a národnostné spory. Práve tieto listy majú najväčšiu výpovednú hodnotu. Najmä v porovnaní s početnými poďakovaniaми, gratuláciami či slovami obdivu, ktorých prišlo na Masarykovu adresu tak tiež dosť.

Otázka kompletnosti je síce nedosiahnuteľným cieľom, ale zato „slovenská časť“ autorského kolektívu mala vedieť, že listov na adresu prezidenta existuje v slovenských archívoch podstatne viac. Ako je možné, že ich nevykazuje prezidentská kancelária, je druhou otázkou. Treba len ľutovať, že sa nepodarilo zmapovať a vypublikovať aj tie listy, ktoré sú uložené v rôznych fondoch Slo-

venského národného archívu (napr. vo fonde Štátneho pozemkového úradu) alebo v menej známom a menej využívanom trnavskom Archíve Spolku svätého Vojtecha. Bolo by to nepochybne prínosnejšie, keďže práve podobné listy treba oveľa náročnejšie dohľadávať (na rozdiel napr. od prehľadne spracovaných osobných fondov) a nie sú jednoduché ani na interpretáciu. Ak by sa ich podarilo zhromaždiť do osobitného zväzku „dodatkov“, bolo by to určite lepšie ako nič, i tak škoda nevyužitej šance...

Úvod z pera Jana Rychlíka je textom, ktorý má charakteristický rukopis a vysokú kvalitu. Desafkrát môže človek počuť a čítať Rychlíkove úvahy na tú istú tému, vždy sa dozvie z jeho pera niečo iné a nové, vždy zaujme buď iný uhol pohľadu alebo nové súvislosti alebo všetko dohromady v majstrovej syntéze na malom priestore. V tomto je J. Rychlík skutočne majstrom nad majstrov.

Po prečítaní celej edície je zrejmé, že každý si jednoducho nájde svoju problematiku v tejto bohatej mozaike názorov a analýz, s ktorými bol Masaryk konfrontovaný. V neposlednej miere sa nám vo vzťahu k Slovákom a slovenským problémom otvorí i spôsob Masarykovho myslenia a jeho myšlienkový svet v celej šírke.

Mimoriadne zaujímavý je rozsiahly list o hospodárskych pomeroch v Novohrade (č. 19), viaceré analytické správy o železničnej doprave na Slovensku, listy J. Pociska a L. Moyša (č. 57) o amerických Slovákoch, analýza J. Škultétyho o postupnom a trvalom úbytku slovenských evanjelikov (č. 110), pátranie po hrobe básnika Janka Kráľa (č. 119), známe svedectvá M. Lechtu o smrti M. R. Štefánika (č. 153 a 154), list ruských učiteľov (č. 164) o národnostných pomeroch na Podkarpatskej Rusi, známu odpoveď prezidenta A. Hlinkovi z roku 1929 (č. 182), málo známe listy historika Branislava Varsika (č. 190), rozsiahle listy historika a českého profesora na Univerzite Komenského Václava Chaloupeckého (hlavne Masarykovho list pod č. 203 a Chaloupeckého rozsiahla odpoveď pod č. 204), list Igora Hrušovského a Matice slovenskej (č. 212), všetky o česko-slovenských problémoch, veľká pozornosť je vo viacerých dokumentoch venovaná Maďarom i cirkevným pomerom na Slovensku atď. atď. Vysokú výpovednú hodnotu z hľadiska zahraničnej politiky ČSR majú listy Štefana Osuského s mnohými detailnými analýzami medzinárodnej politiky. Veľmi zaujímavá je situačná správa M. Gettinga o pomeroch medzi americkými Slovákami z roku 1923 (č. 105), ako aj ďalšia o vnútorných pocitoch jedného amerického Slováka po roku 1918 (č. 236). V tejto súvislosti však nemožno súhlasiť s textom poznámky na s. 395, podľa ktorej akoby každý signatár Pittsburskej dohody mal predispozície k autonomizmu a nemohol zastávať centralistické a čechoslovakistické postoje. Rovnako list Karola Zaya je unikátnym svedec-

tvom príslušníka šľachty, ktorý sa dokázal zadaptovať na republikánsky režim a pasoval sa za hovorcu záujmov maďarskej menšiny (č. 161).

Vlastná edícia je spracovaná už podľa zaužívanej edičnej praxe podobných masarykovských korešpondencií. Slovenské reálie tu zrejme v plnej miere ležali na M. Lackovi a ten ich nie vždy najlepšie zvládol. Kombinácia renomovaného českého slovakistu, ďalej už skúseného editora a znalca medzivojnového obdobia a nakoniec slovenského historika z mladšej generácie očividne zlyhávala práve v poslednom článku. Podobná editorská práca si vyžaduje podstatne väčšie kontextové poznatky. A tak sa stalo, že práve slovenské portfólio pri jednotlivých listoch najviac kríva a nie je vždy dotiahnuté do konca. Pritom by som si vedel predstaviť podstatne širšie koncipované poznámky, mnohé listy visia bez vysvetlenia kontextu a bez všetkých súvislostí úplne „vo vzduchu“. Aspoň jeden príklad: list č. 183 zostal bez jedinej poznámky, čitateľ sa nedozvie, či Viera Markovičová myslela na svojho brata Vladimíra Hurbana, vtedy diplomata v Káhire (s. 325) alebo na manžela Rudolfa Markoviča (č. 185 na s. 327). Tieto skutočnosti sa neobjavia napokon ani v mennom registri. Je tým ochudobnený nielen slovenský čitateľ a užívateľ, ale ešte viac ten český. Vysvetľovať dobové dokumenty, nachádzať a dešifrovať jednotlivé súvislosti, k tomu je k remeselnej zručnosti potrebná ešte nemalá pridaná hodnota.

Napríklad zničenie sochy L. Kossutha (s. 30) v januári 1919 sa vzťahuje na Lučenec a bolo treba to jasne napísať, lebo v texte to vyzerá skôr na súvislosť s Bratislavou. Skomolený Edmund Tarzányi zo Zväzu priemyselníkov Novohradskej župy (s. 49, 51, 486) bol v skutočnosti Edmund (Ödön) Tarján, významná postava hospodárskeho života Lučenca a maďarskej menšiny na Slovensku. Seniorom nemecko-maďarskej evanjelickej cirkvi a. v. v Bratislave bol Carl-Eugen Schmidt, čo je na s. 151 a 153 a 483 zmätočne domotané a v registri navyše odkázané na zlú stranu. Žiaľ, nie je to jediný nedostatok menného registra, mnohé v listoch spomínané mená v registri jednoducho chýbajú.

Správne je Keglevichova ulica (s. 227), rodné meno manželky J. Kráľa bolo Modrányi (s. 228), správne je Rodošto/ó (s. 291) a Račišdorf (s. 425), Michal Bosák zomrel v roku 1937, nie v roku 1979 (s. 470). V dokumente č. 181 a na s. 323 je reč o Vladimírovi Makovickom, nie o jeho bratovi Dušanovi. Rozpaky editorov nad Dušanom Makovickým v súvislosti s rokom 1918 boli namieste, ale takéto lapsusy by sa stávať nemali. Všetci, tzv. „siedmi zločinci“, ktorí sa zúčastnili rokovaní v Budapešti, sú predsa všeobecne známi. Preklad Kristóffyho pamäti má správne znieť *Uhorská kalvária* (s. 323). Ku kauze Šrobár – Hodža sa mohlo odkázať na obsažnú štúdiu Milana Zemka (Zemko, M.: *Osvobodené Slovensko Vavra Šrobára a jeho polemika s Milanom Hodžom*. In: Pekník, M. a kol.: *Dr. Vavro Šrobár politik, publicista a národnoosvetový pracovník*. Bra-

tišlava 2012, s. 445-454) a k osobnosti V. Chaloupeckého na inšpiratívnu monografiu Milana Ducháčka (Ducháček, M.: *Václav Chaloupecký. Hledání československých dějin*. Praha 2014). Takéto zásadné texty k zásadným otázkam Masarykovho záujmu sa mohli a mali v edícii spomenúť.

Listy 55 a 56 sa týkajú kňaza Bartolomeja Smižára. Bez toho, aby sa uviedlo, o čom bol spomínaný spor z roku 1906 (spor medzi Smižárom a farníkmi v obci Lúčky), do ktorého vstúpil následne i Šrobár, nadobudne čitateľ dojem, že spúšťačom celej kauzy pred prezidentom republiky bol konflikt s legionármi z roku 1920, ktoré pohli Šrobára ku krokom proti kňazovi a k jeho následnému potrestaniu. Napokon A. Hlinka, ktorý presne vedel o čo išlo pôvodne v tomto spore, v duchu obvyčajnej polopravdy zavádzajúco a účelovo informoval Masaryka. To výstižne svedčilo o Hlinkových pracovných metódach a aj z tejto kauzy vidieť, že Hlinkovi bol bližší katolík Smižár (ktorý ako Szmizsár stál pred rokom 1918 dôsledne na protislovenských pozíciách) ako ateista Šrobár, ktorý však práve v roku 1906 a neskôr všetkými prostriedkami pomáhal Hlinkovi a účinkoval po jeho boku. Tento prípad názorne ukazuje, že Masaryk sa musel v žiadostiach na svoju osobu stretávať i s rôznymi dezinformáciami, ak už nie s klamstvami.

V listoch 130, 159 a 160 ide o toho istého pisateľa Ľudovíta Labaja, hoci sú uvedení ako dvaja, aj v registri sú chybné dvaja Labajovia, ten neexistujúci, charakteristicky, bez podrobnej charakteristiky. Labaj je raz písaný ako Ľudevít a raz ako Ľudevít, ako predseda raz Všeoborového, po ostatné razy Všeodborového združenia slovenských kresťanských socialistov. Sú to možno drobnosti, ale na takýchto detailoch by mala stáť poctivá a zodpovedná editorská práca.

V liste 186 je jedným z autorov Edgár Balogh (tak je to správne uvedené v registri, nie však v texte prameňa), pričom list sa týkal kauzy profesora lučeneckého gymnázia obvineného neprávom z iredentizmu. Bolo treba v poznámke dopovedať, že Masaryk maďarských ľavicových autorov sťažnosti deň nato osobne prijal, kauzu vyriešil okamžite a navyše prejavil veľký záujem o život maďarskej menšiny na Slovensku. Ako toľkokrát predtým, i teraz tlmočil Maďarom svoj záujem a podporu. Zaujímavé Baloghove osudy ako Maďara bez vlasti si taktiež zaslúžili zmienku v poznámkach, ale týkalo sa to i ďalších dvoch signatárov, ktorých bolo možné dohľadať v dobre spracovanej databáze Maďarov na Slovensku.

Takýchto nepresností a nedostatkov je, žiaľ, v publikácii viac ako dosť, čo je najmä pre edíciu podobného druhu mimoriadne mrzuté, keďže presnosť je tu viac ako povinná. Akú záruku má potom čitateľ pri iných údajoch?

Nie vždy je jednotne umiestnený cudzojazyčný text a jeho preklad, buď jeden alebo druhý v základnom súbore komentovaných dokumentov, inokedy

zase v poznámkach k dokumentu. Podobná nejednotnosť sa vyskytuje aj pri prílohách k jednotlivým textom. Verím, že autori dobre zvážili ich zmysluplnosť, lebo aj v prípade, ak sa zachovali, nie vždy sú v poznámkach uvedené.

Napriek všetkým spomínaným (a mnohým nespomínaným) nedostatkom hodnotím publikáciu pozitívne a som presvedčený, že sa stane súčasťou knižnice každého historika 20. storočia. Ak jej niečo vyčítam, tak len skutočnosť, že mohla mať ambíciu byť podstatne obsažnejšou a podstatne kvalitnejšou.

